

**SHAXSNI KASBIY RIVOJLANIB BORISHINI PSIXOLOGIK TAHLILI****Radjabova Zuxra Mirzotilloevna****Chirchiq davlat pedagogika universiteti****Psixologiya kafedrası o'qituvchisi****ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7263-6781>****[radjabovazuxra87@gmail.com](mailto:radjabovazuxra87@gmail.com)****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15211691>**

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada shaxsning kasbiy rivojlanish jarayoni psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Kasbiy shakllanish insonning ijtimoiy va psixologik xususiyatlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, uning motivatsiyasi, o'z-o'zini anglash darajasi, hayotiy maqsadlari va professional identifikatsiyasi kabi omillar muhim rol o'ynaydi. Maqolada shaxsning kasbiy rivojlanish bosqichlari, bu jarayonda yuzaga keladigan psixologik to'siqlar va ularni bartaraf etish usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, samarali kasbiy o'sishni ta'minlovchi psixologik omillar va sharoitlar tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** shaxs, kasbiy rivojlanish, psixologik tahlil, motivatsiya, professional identifikatsiya, o'z-o'zini anglash, kasbiy shakllanish

Zamonaviy mehnat bozori shiddat bilan o'zgarib borayotgan bir paytda, shaxsning kasbiy rivojlanishi nafaqat texnik bilim va ko'nikmalarning oshishi, balki chuqur psixologik omillar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Bugungi kunda kasbiy shakllanish jarayoni shaxsning ichki motivatsiyasi, o'z-o'zini anglash darajasi, psixologik barqarorligi va ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'siri kabi ko'plab omillar ta'sirida kechmoqda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, dunyo bo'ylab 970 milliondan ortiq inson turli ruhiy salomatlik muammolariga duch kelmoqda, bu esa kasbiy faoliyatga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ish joyidagi psixologik xavfsizlik darajasi past bo'lgan muhitlarda depressiya, charchoq va ishga bo'lgan qoniqmaslik holatlari uch barobarga oshishi mumkin

Bundan tashqari, Gallup tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tashkilotdagi o'zgarishlar davrida xodimlarning 70% gacha bo'lgan qismi o'zini ishdan uzoqlashgan deb his qiladi, bu esa ularning samaradorligi va sodiqligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shaxsning kasbiy rivojlanishida o'z-o'zini anglash, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va moslashuvchanlik kabi psixologik omillar muhim rol o'ynaydi. Masalan, yuqori darajadagi psixologik chidamlilikka ega bo'lgan shaxslar kasbiy muammolarni samarali hal qilishga, stressli vaziyatlarda bardoshli bo'lishga va professional o'sishga moyil bo'lishadi.

Shaxsning kasbiy rivojlanishi psixologik jihatdan ko'plab nazariyalar va empirik tadqiqotlar asosida o'rganilgan. Ushbu tadqiqotlar shaxsning kasbiy shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Ochiqlik shaxsiyati yuqori bo'lgan insonlar yangi g'oyalar va tajribalarga ochiq bo'lib, bu ularning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori ochiqlikka ega shaxslar ko'proq ijodkorlik va bilimga intilish bilan ajralib turadi, bu esa ularning professional muvaffaqiyatiga olib keladi.

O'z-o'zini aniqlash nazariyasi shaxsning ichki motivatsiyasi, ya'ni avtonomiya, kompetensiya va aloqadorlik ehtiyojlarini qondirish orqali kasbiy rivojlanishni rag'batlantirishini ta'kidlaydi. Bu nazariya shaxsning o'z kasbiy yo'lini mustaqil tanlash va rivojlantirishdagi rolini tushunishda muhimdir.

Sanoat va tashkilot psixologiyasi sohasi ish joyidagi xatti-harakatlar va jarayonlarni o'rganib, xodimlarning samaradorligini oshirish va ularning kasbiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqadi

Ushbu tadqiqot shaxsning kasbiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarni aniqlash va ularning professional shakllanishdagi rolini baholashga qaratildi. Quyida asosiy natijalar keltirilgan:

#### 1. Professional identifikatsiya va ishga qoniqish

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, professional identifikatsiya darajasi yuqori bo'lgan xodimlar ishga ko'proq qoniqish bildiradilar. Masalan, WorkL platformasi tomonidan 100,000 dan ortiq tashkilotlarda o'tkazilgan tadqiqotda, Avstraliyaning eng yaxshi ish joylari o'rtacha tashkilotlarga nisbatan kasbiy rivojlanishda 12% yuqori natijalarga ega bo'lishi aniqlangan. Bu esa ishchi kuchining saqlanishi va unumdorligining oshishiga olib keladi.

#### 2. Yosh xodimlar va yoshga doir stereotiplar

Buyuk Britaniyada 16-25 yosh oralig'idagi 3,000 nafar yoshlar orasida o'tkazilgan tadqiqotda, 90% dan ortig'i ish joyida yoshga asoslangan salbiy munosabatlarga duch kelganini bildirgan. Ular orasida 81% o'zlarini qadrsiz his qilgan, 78% esa patronajga uchragan. Bu holatlar yosh xodimlarning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirib, kasbiy rivojlanishlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi

#### 3. Ayollar va kasbiy rivojlanishdagi gender to'siqlari

McKinsey & Company va Lean In tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda, ayollar yuqori lavozimlarga ko'tarilishda erkaklarga nisbatan ko'proq to'siqlarga duch kelishi aniqlangan. Ayollar ko'proq yordamchi rollarda ishlashga moyil bo'lib, bu ularning rahbarlik lavozimlariga erishish imkoniyatlarini cheklaydi. Shuningdek, ayollar erkaklarga nisbatan kamroq maslahat va homiylik olishadi, bu esa ularning kasbiy o'sishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

#### 4. Psixologik to'siqlar va kasbiy rivojlanish

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'ziga bo'lgan ishonchning yetishmasligi, motivatsiyaning pasayishi va ish joyidagi salbiy stereotiplar shaxsning kasbiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu omillarni aniqlash va ularni bartaraf etish strategiyalarini ishlab chiqish kasbiy rivojlanishni rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega.

5. Kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun tashkilotlar quyidagi choralarni ko'rishlari tavsiya etiladi:

- Xodimlar bilan muntazam kasbiy suhbatlar o'tkazish;
- Trening va rivojlanish dasturlarini joriy etish;
- Ichki ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlarini yaratish;
- Erkaklar va ayollar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash.

Ushbu tadqiqot natijalari shaxsning kasbiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarni chuqur tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi. Kasbiy shakllanish jarayonida professional identifikatsiya, motivatsiya, o'ziga bo'lgan ishonch va gender stereotiplari kabi omillar muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada shaxsning kasbiy rivojlanish jarayoni psixologik jihatdan chuqur tahlil qilindi va bu jarayonga ta'sir qiluvchi muhim omillar aniqlab berildi. Kasbiy rivojlanish shaxsning ichki motivatsiyasi, professional identifikatsiyasi, o'ziga bo'lgan ishonchi, shuningdek ijtimoiy va madaniy stereotiplar bilan bevosita bog'liqdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yuqori

darajadagi professional identifikatsiya va psixologik qo'llab-quvvatlash xodimlarning ishga qoniqishini, samaradorligini va kasbiy o'sishini sezilarli darajada oshiradi.

Bundan tashqari, yosh va genderga asoslangan stereotiplar shaxsning kasbiy shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Ayniqsa, ayollar va yosh mutaxassislar uchun to'siqlarning mavjudligi ularning o'z kasbiy yo'lini topishida muammolarni yuzaga keltiradi. Bunday to'siqlarni yengish uchun tashkilotlar o'z ichki siyosatini qayta ko'rib chiqishi, xodimlarni ruhiy va professional jihatdan qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlarni kuchaytirishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, shaxsning kasbiy rivojlanishini samarali ta'minlash uchun kompleks yondashuv zarur: bu nafaqat individual psixologik xususiyatlarni hisobga olish, balki institutsional va ijtimoiy muhitni ham optimallashtirishni talab etadi. Shaxsiy taraqqiyot va kasbiy muvaffaqiyat o'zaro bog'liq bo'lib, ularga erishishda psixologik barqarorlik va ijobiy ijtimoiy sharoit hal qiluvchi omillardan biridir.

### **Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:**

1. Professional o'zini o'zi anglash va kasb tanlash. (2024). *Pedagogik klaster-Pedagogik ishlanmalar jurnali*, 2 (5), 84-88. <http://euroasianjournals.org/index.php/pc/article/view/357>
2. Radjabova Zuxra Mirzotilloevna. (2022). 1.4. KASB TANLASH FAOLIYATINING ASOSIY PSIXOLOGIK MUAMMOLARI. *Conferencea*, 373–378. Retrieved from <https://www.conferencea.org/index.php/conferences/article/view/924>
3. Professional o'zini o'zi anglash va kasb tanlash. (2024). *Pedagogik klaster-Pedagogik ishlanmalar jurnali*, 2 (5), 84-88. <https://euroasianjournals.org/index.php/pc/article/view/357>
4. Zuhra Mirzotilloevna Radjabova. (2024). TEENAGERS' PERCEPTIONS ABOUT CAREER CHOICES AND CAREER PROSPECTS. *European Science Methodical Journal*, 2(6), 493–498. Retrieved from <https://europeanscience.org/index.php/3/article/view/773>
5. Kuzmin, I. V., & Kholmogorova, G. A. (2015). *Psixologiya kar'ery: Teoriya i praktika*. Moskva: Yurait. <https://www.yurait.ru/>
6. Ibragimov, I. A. (2017). *Kasbiy faoliyat va uning psixologik jihatlari*. Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti. <https://www.ziyonet.uz/>
7. Карпов, А. В. (2016). *Психологии карьерного роста и развития*. Санкт-Петербург: Реч. <https://www.ozon.ru/>
8. Baranova, N. S. (2013). *Psixologiya professionalnogo samoopredeleniya*. Moskva: Znanie. <https://www.ozon.ru/>
9. Ovcharova, T. M. (2014). *Psixologiya trudovoi deiatel'nosti i professional'nogo rosta*. Moskva: MGU. <https://www.ozon.ru/>
10. Sharipova, N. (2023). PHONETICS: UNLOCKING THE SOUNDS OF LANGUAGE. В ZDIT (Т. 2, Выпуск 27, сс. 22–24). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10321056>
11. Турсунов А. 2022 ЧАҚИРУВГА ҚАДАР БОШЛАНҒИЧ ТАЙЁРГАРЛИК МАШҒУЛОТЛАРИДА ПЕДАГОГИК ВА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШ ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТОМОНЛАРИ *Science and innovation*, 1(В3), 432- 434
12. Sharipova Nodira Shavkat Qizi, . (2024). TEACHING ENGLISH TO YOUNG LEARNERS USING CLIL METHOD IN CLASS. *International Journal of Pedagogics*, 4(06), 161–164. <https://doi.org/10.37547/ijp/Volume04Issue06-29>.

13. Abdurasulov, J. (2024). PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF MILITARY PATRIOTIC EDUCATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 4, Выпуск 7, сс. 38–40). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12721051>
14. Abdurasulov J. (2024). HARBIY PEDAGOGIKANING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI. Молодые ученые, 2(6), 48–52. извлечено от <https://inacademy.uz/index.php/yo/article/view/28164>
15. Jo'rayev, S., & Abdurasulov, J. (2024). SUBJECT, TASKS AND CONTENT OF STUDYING THE BASICS OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(7), 149–153. извлечено.
16. Абдурасулов, Ж. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСВОЕНИИ УРОКОВ ИСТОРИИ.
17. Abduqodirova, D., & Abdurasulov, J. (2025). YOSHLARDA HARBIY-VATANPARVARLIK TUYG'USINI TAKOMILLASHTIRISHNING PSIXOLOGIK HUSUSIYATLARI. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 4(1), 50–53. извлечено от [https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/42882\\_13](https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/42882_13).
18. Жўраев, Ш., & Абдурасулов, Ж. (2024). ҲАРБИЙ ЖАМОАДАГИ ИЖТИМОЙ ФИКР. Журнал академических исследований нового Узбекистана, 1(2), 97–103. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yoitj/article/view/28151>.
19. Abdurasulov, J. (2022). HARBIY KOMPETENSIYA KURSANTNING KASBIY MAHORATINI 54 SHAKLLANTIRISHNING KALITI SIFATIDA. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(11), 231–234. извлечено от [https://inacademy.uz/index.php/ejsspc/article/view/5326\\_17](https://inacademy.uz/index.php/ejsspc/article/view/5326_17).
20. Abdurasulov, J. (2022). SHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK FANI O'QITUVCHISIGA QO'YILADIGAN TALABLAR. Евразийский журнал академических исследований, 2(11), 983–988. извлечено от <https://inacademy.uz/index.php/ejar/article/view/5305>.
21. Абдурасулов, Ж. (2024). ҲАРБИЙ ЖАМОАНИНГ ПСИХОЛОГИК АСПЕКТЛАРИ. Бюллетень педагогов нового Узбекистана, 2(2), 59–65
22. Abdurasulov J., & Pardabayeva, M. (2024). MUSOBAQADAN OLDIN SPORTCHILARNI PSIXOLOGIK TAYYORLASH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 4(6 Part 2), 73–76. извлечено от <https://inacademy.uz/index.php/ejsspc/article/view/34717>
23. Abduqodirova Dilobarbonu Erkinjon Qizi TALABALARDA PSIXOLOGIK STRESSNI YENGISH // YOPA. 2025. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talabalarda-psixologik-stressni-yengish> (дата обращения: 02.04.2025).
24. Usarboyeva D. The importance of innovative educational methods in organizing the educational process // Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions (Germany). – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 184-187.
25. Usarboyeva, D. (2024). Talabalarning akademik mobilligini shakllantirish mexanizmlari. Таълим тизимида ижтимоий гуманитар фанлар, 1(1), 74-77. 31.
26. Абдусаматова, Ш. С. (2024). Роль психологии в формировании толерантности у студентов. IMRAS, 7(7), 39-43.

27. Abdusamatova, S. S. (2024). Tolerantlikning shaxsiy omillari. *Inter education & global study*, (5 (1)), 487-489.
28. Abdusamatova, S. S., & Sultonqulova, G. F. (2023). Ehtiyojlar va faoliyatning o'zaro bog'liqligi. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(3 Part 3), 65-69.
29. Abdusamatova, S. (2023). Description of modern concepts of emotional intelligence. *Science and innovation*, 2(B11), 524-529.
30. Abdusamatova, S. (2023). Mechanism of innovation in the field of lifelong education. *Science and innovation*, 2(B1), 341-344.
31. Abdusamatova, S. (2023). Some aspects of self-development and self-knowledge, and effective assessment methods. *Science and innovation*, 2(B5), 420-423.
32. Meylieva, M. S. (2024). Talabalarga individual ta'lim yondashuvlari asosida intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish. *Pedagog*, 7(2), 381-384.
33. Meyliyeva, M. S. (2024). Specific aspects of the formation of student professional motivation through an individual approach. *International education and innovative sciences*, 1(9), 347-357.
34. K.O. Arzibayev, V.Sh.Rahimov Effects On Performance By Electronic Training Equipment For Young Karatists. «Psychologi and education» Journal (2021) 58(2): 11488-11490 ISSN: 00333077
35. K.O. Arzibayev, V.Sh.Rahimov Influence of Basketball on the Mental and Physical Development of the Personality. «International Journal of Future of Generation Communication and Networking » Vol. 14. No. 1. (2021). pp. : 768-772 ISSN: 2233-7857 IJFGCN
36. Arzibaev, K. O., & Rafiqov, A. U. (2021). THE ROLE OF MATHEMATICS IN SPORTS. In *АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В СОВРЕМЕННЫХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ* (pp. 5-8).
37. Arzibaev, K. O., & Tanikulova, Z. R. (2021). MECHANISMS FOR IMPROVING THE LEGAL KNOWLEDGE OF ATHLETES. In *АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В СОВРЕМЕННЫХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ* (pp. 117-119).
38. Arzibaev, K. O., & Elmurodova, M. U. (2021). DEVELOPMENT IN SPORTS USING UNIQUE TECHNIQUES. In *АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В СОВРЕМЕННЫХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ* (pp. 3-5).
39. ARZIBAYEV, Q. (2024). O 'SMIR SPORTCHILARDA MAQSADGA ERISHISH MOTIVATSIYASI TADQIQI. *News of the NUUz*, 1(1.9), 54-57.
40. Арзибаев, К. О. (2015). РОЛЬ МОТИВАЦИИ В ЕДИНОБОРСТВЕ. *Наука и мир*, (3-3), 103-105.
41. Арзибаев, К. О., & Аралов, С. А. (2016). КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Наука и мир*, 3(1), 53-54.
42. Арзибаев, К. О., & Акбарова, Д. Р. (2016). Проблема здорового образа жизни в исследованиях. *Наука и мир*, (3-3), 77-78.
43. Арзибаев, К. О. (2013). МОТИВАЦИЯ ДОСТИЖЕНИЯ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР СПОРТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *SCIENCE AND WORLD*, 93.
44. Арзибаев, К., & Бердалиева, Ю. (2013). ВЛИЯНИЕ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ НА МОТИВАЦИЮ ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ. *SCIENCE AND WORLD*, 14.
45. Arzibayev, Q. (2023). THE PROBLEM OF MOTIVATION OF SPORT ACTIVITY IN THE ANALYSIS. *European journal of education and applied psychology*, (2), 82-89.
46. Arzibayev, Q. (2023). THE APPEARANCE OF MOTIVES FOR SPORTS ACTIVITY IN ANALYSIS.

Modern Science and Research, 2(10), 694-704.

47. Arzibayev, K. O., & Aralov, S. A. (2016). Physical culture and social importance of sport in educating the young by the principles National Concept. In Scientific achievements of the third millennium (pp. 23-24).

48. Arzibayev, Q. (2023). O 'smir sportchilarda sport bilan shug 'ullanish motivlarini o 'rganish. Sport ilm-fanining dolzarb muammolari, 1(3), 18-25.